

Manastır Askeri İdadisi

Askeri alanda meydana gelen sorunları ortadan kaldırmak, ordunun eğitim ve subay ihtiyacını karşılamak amacıyla özellikle 18. yüzyıldan itibaren askeri okullar açılmaya başlanmıştır.

Ancak zamanla askeri okullara öğrenci hazırlamak için gerekli ilk ve orta eğitimin yapıldığı okulların eksikliğini fark edilmesi, Osmanlı Devleti'ni bu alana yönelik okul açma faaliyetlerine girişmesini gerekli kılmış ve askeri amaçlı üç yıl süreli ilk idadi 1845 yılında Mekteb-i Fünun-ı İdadîye ismiyle İstanbul'da açılmıştır. Daha sonraki süreçte Kuleli Askeri İdadisi adını alan okulu, ordu karargâhlarının bulunduğu vilayetlerin merkez şehirlerinde açılan diğer askeri idadiler takip etmiştir. Bu amaçla kurulan okullardan birisi ise Manastır Askeri İdadisidir. Osmanlı Devleti için önemli bir yere sahip Makedonya'nın önde gelen idari merkezlerinden birisi ve dağ sıraları arasında geniş bir düzlükte kurulmuş Manastır şehrinde adı geçen okulun yapılması kararı 1845 yılının ikinci yarısında alınmıştır. Alınan karar gereği Manastır Askeri İdadisi, Ekşi Zıkkın adı verilen yerin karşısındaki vakıf arazisinde inşa edilerek 1846 yılında eğitim öğretime hazır hale getirilmiştir. 1847-1848 yılından itibaren ise eğitim-öğretime başlayarak 1909 yılının sonuna kadar varlığını sürdürmüş, başta Mustafa Kemal olmak üzere Enver Paşa, Ali Fethi Okyar, Kazım Özalp, Kazım Dirik, Ahmet İzzet Furgaç, Hafız Hakkı Paşa, Cafer Tayyar Eğilmez, Nuri Conker, Fuat Bulca gibi II. Meşrutiyet ve devamında Cumhuriyet döneminin önde gelen askeri ve siyasi kişiliklerinin yetişmesine katkı sağlamıştır.

Manastır Mekteb-i Harbiye-i Şahanesi

Okulun gerek ders, gerek öğretmen ve gerekse öğrenci sayılarına dair daha sağlıklı bilgiler ise ancak Devlet, Maarif ve Vilayet Salnamelerinin düzenlenmesinden sonra elde edilebilmektedir. Örneğin 1861-1862 eğitim öğretim yılından başlayarak 1874-1875 yılına kadar gelindiğinde öğrenci sayıları 80 ile 100 arasında olmuştur. Diğer taraftan ders sayısı ve öğretmen kadrosunun genişlediği de görülmektedir. Manastır Askeri İdadisi, dönemin yüksek askeri öğreniminin yapıldığı okullardan birisiydi. Özellikle 1892 yılından itibaren yatılı hale getirilen okul, sadece kendi şehrine değil, Selanik başta olmak üzere Üsküp, İpek, İşkodra ve Yanya gibi çevre şehir ve kasabalardan gelen askeri rüştiye öğrencilerine de ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla yatılı bir okul olma özelliğine sahip Manastır Askeri İdadisi zamanla büyümüş ve 19. yüzyılın sonunda bir müdür, yedi öğretmen, umur-ı hesabiye memuru, üç dâhiliye zabiti ve bir imamın görev yaptığı 245 öğrencili bir eğitim kurumuna dönüşmüştür. Okula artan ilgiden ve mevcut yapının ihtiyaca yeterli gelmeyeşinden kaynaklı olması muhtemeldir ki, 1892 yılının Nisan ayında yine aynı yerde yeni bir idadi binası yapımına karar verilmiştir. Yaklaşık üç yılı bulan çalışmanın ardından yeni binanın resmi açılışı 29 Ekim 1895'te yapılmıştır. 1903 yılında ise öğrenci sayısının 274 olduğu görülen okulda, tarih, coğrafya, hendese, cebir, riyaziye, müsellesat, kozmografya, jimnastik, resim, hüsnühat, münşeat, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dersler okutulmuştur.

Yeni İdadi binası ise 19. Yüzyıl Osmanlı askeri mimarisinin tipik özelliklerini taşımaktadır. Dikdörtgen planlı olan okulun ortasında dikdörtgen açık bir avlu vardır. Çeşitli maksatlar için kullanılan birbirine geçişli dört bina avlunun etrafına dizilmiştir. Manastır idadisine ait resim ve kat planlarına yer verilen bir çalışmada okul binası hakkında şu bilgiler verilmiştir: “Binanın biri kısa diğeri uzun kenar ortasında olmak üzere iki girişi vardır... Plan olarak dış duvarlar boyunca odalar, avlu duvarı boyunca ise koridorlar yerleştirilmiştir. Bütün odalar bu koridorlara açılmaktadır... Üst kat planı ile zemin kat planı arasında fazla bir fark yoktur. Yapının dış ve avlu cephelerindeki pencere düzenlenişi aynıdır. Alt ve üst kat pencereleri basık kemerli, pencere söveleri hafif taşkındır. Eserin iki dış kapısı ile avluya açılan kapıları yuvarlak kemerlidir. Dış cepheler ile avlu cephelerinde iki katı ayıran bir silme vardır. Cepheler de aynı şekilde basit silmeli saçakla sınırlanmaktadır.”

Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitim gördüğü ve içerisinde Atatürk'e ait bir anı odası bulunduran Manastır İdadisi, Balkan Savaşları sonucu Osmanlı idaresinden çıktıktan sonra çeşitli restorasyonlar görmüş, ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin girişimleri ve Makedonya Cumhuriyeti'nin katkılarıyla müzeye dönüştürülmüştür.

Volkan AKSOY

KAYNAKÇA

BOA, C. AS, 459/19170.

BOA, Y. PRK. ASK, 82/3.

BOA, Y. MTV, 130/103.

AKKUTAY, Ülker, “Osmanlı Eğitim Sisteminde İdadiler ve Manastır Askeri İdadisi”, **Atatürk ve Manastır Sempozyumu, 12-13 Ekim 1998**, Gazi Üniversitesi, Ankara 1999, s. 97-107.

AKYÜZ, Yahya **Türk Eğitim Tarihi**, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.

ÇAYIRLI, Necati, “Osmanlı İdaresinde Manastır (Bitola)”, **Türk Kültürü**, S 458, 2001, s. 371-376.

DEMİREL, Muammer ve DOĞANAY, Fatma Kaya, “Atatürk'ün Öğrenim Gördüğü Manastır Vilâyeti'nde Eğitim”, **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C 26, S. 2, 2013, s. 359-385.

ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, C. 1-2, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

GÜLER, Ali, **Manastır Askeri Lisesi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Askeri Lise Öğrenimi**, Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara 1999.

_____, “Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçte Aile Çevresi İle İlk ve Orta Öğrenim Yaşantısının Rolü”, **Atatürk ve Eğitim**, (Haz. Ali Güler ve Suat Akgül), Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara 1999, s. 192-209.

İBRAHİMGİL, Mehmet Z., “Manastır'da Osmanlı Dönemi Türk Eğitim Yapıları ve Atatürk'ün Okuduğu Askeri İdadî”, **Atatürk ve Manastır Sempozyumu, 12-13 Ekim 1998**, Gazi Üniversitesi, Ankara 1999, s. 109-123.

KILIÇARSLAN, Samet, **Manastır Şehrinde Eğitim Öğretimin Modernleşmesi (1869-1913)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya 2019.

Manastır Vilayetine Mahsus Salname, Dördüncü Def'a, Vilayet Matbaası, 1311.

Manastır Vilayetine Mahsus Salname, Yedinci Def'a, Vilayet Matbaası, 1314.

MEHMED TEVFİK, **Manastır Vilayetinin Tarihçesi**, Beynelmillel Ticaret Matbaası, Manastır 1327.

ÖZCAN, Uğur, "1878-1912 Yılları Arasında Manastır Vilayeti'nde Okullaşma ve Okullaşmanın Milliyetçilik Üzerindeki Etkisi", **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, C II, S 1, 2013, s. 353-423.

ÖZTUNÇ, Hüseyin Baha, **Tanzimat Döneminde Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Manastır Şehri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

PALA, Ayhan, "Mustafa Kemal'in Manastır Askeri İdadisindeki Çevresi", **Atatürk ve Manastır Sempozyumu, 12-13 Ekim 1998**, Gazi Üniversitesi, Ankara 1999, s. 157-163.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, Birinci Defa, Matbaa-i Amire, 1316.

Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye, Altıncı Defa, Asır Matbaası, 1321.

SOMEL, Selçuk Akşin, **Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslâmlaşma, Otokrasi ve Disiplin**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, TTK Yayınları, Ankara 1999.

UNAT, Faik Reşit, "Atatürk'ün Öğrenim Hayatı ve Yetiştigi Devrin Millî Eğitim Sistemi, **Bellekten**, C XXVII, S. 108, 1963, s. 601-624.

ÜNLÜ, Mucize, **Manastır Vilâyeti'nin İdarî ve Sosyal Yapısı (1873-1912)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1996.

VOLKAN, Vamık D. ve ITZKOWITZ, Norman, **Ölümsüz Atatürk Yaşamı ve İç Dünyası**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2008.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Manast%C4%B1r_Asker%C3%AE_%C4%B0dadisi#/media/Dosya:Monastir_Military_High_School.jpg (Erişim Tarihi: 20.7.2021)

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/manastir-askeri-idadisi/?pdf=4690> adresinden erişilmiştir